

Sprawozdanie z konferencji „Interdyscyplinarne badania krajobrazów” (Warszawa, 12-13 maja 2026 r.)

W dniach 12-13 maja 2026 r. w siedzibie Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN (IGiPZ PAN) w Warszawie oraz w formie zdalnej odbyła się konferencja „Interdyscyplinarne badania krajobrazów”. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Komitet Nauk Geograficznych PAN (KNG PAN) we współpracy z Polską Asocjacją Ekologii Krajobrazu, Komisją Krajobrazu Kulturowego PTG oraz IGiPZ PAN. W spotkaniu wzięło udział 131 osób reprezentujących 31 ośrodków naukowych, z czego 61 osób uczestniczyło stacjonarnie.

Głównym celem konferencji było podsumowanie pierwszego etapu prac nad Zieloną Księgą Krajobrazów Polski (ZKKP), interdyscyplinarnym projektem, zainicjowanym w listopadzie 2024 r. przez KNG PAN. Na konferencji zaprezentowano łącznie 35 subraportów w ramach 4 sesji tematycznych. Konferencję poprzedziło otwarte posiedzenie plenarne Komitetu Nauk Geograficznych PAN. Otworzyli je prof. dr hab. Zbigniew Zwoliński (Przewodniczący KNG PAN), prof. dr hab. Przemysław Śleszyński (Przewodniczący zespołu ds. zmian krajobrazów KNG PAN i Przewodniczący Zespołu Koordynacyjnego ZKKP) oraz prof. dr hab. Tomasz Komornicki (Dyrektor IGiPZ PAN). Podkreślano, że wydarzenie to stanowi kluczowy moment weryfikacji prac nad ZKKP. Ważnym akcentem było wystąpienie Pani Minister Anny Ronikier-Dolańskiej, Zastępcy Dyrektora Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (GDOŚ), która złożyła deklarację o wsparciu projektu ze strony instytucji państwowych. Prof. dr hab. Andrzej Richling w swoim referacie plenarnym przypomniał o tradycji ekologii krajobrazu w Polsce, wskazując ją jako fundament dla współczesnych kompleksowych badań krajobrazowych. Natomiast dr hab. Przemysław Mroczek, prof. UMCS, przedstawił obraz polskiej geografii w świetle Kongresu Geografii Polskiej, który odbył się we wrześniu 2025 r. w Lublinie.

W drugiej części dnia prof. dr hab. P. Śleszyński przedstawił dotychczasowy stan prac nad ZKKP. Przypomniał m.in. główne cele tego przedsięwzięcia, które określono jako:

1. Naukowo-praktyczne i edukacyjne:
 - dostarczenie szeroko rozumianemu społeczeństwu (w tym naukowcom) uporządkowanej wiedzy nt. krajobrazu i jego zmian;
 - uporządkowanie i systematyzacja wiedzy nt. badań krajobrazu w Polsce (ok. 1950-2050+), w tym wskazanie luk badawczych i praktycznych;
 - ocena zasobów, walorów i zagrożeń krajobrazowych (w tym konfliktów przestrzennych), m.in. wynikających z audytów krajobrazowych, z punktu widzenia potrzeb społecznych i gospodarczych;
 - wnioski i rekomendacje dla praktyki (decydenci, samorządy i in.).
2. Integracyjno-interdyscyplinarne:
 - zacieśnienie współpracy środowiskowej i międzydyscyplinarnej, w tym wzmocnienie badań nad relacjami człowiek-krajobraz/środowisko (społeczna ekologia krajobrazu, dawna formuła antropogeografii);

- synteza dotychczasowego dorobku, w tym docenienie polskiej szkoły krajobrazowej (szkół krajobrazowych).

Celem projektu jest utworzenie syntezy krajobrazowej, uwzględniającej rozpoznanie stanu badań i kierunków zmian krajobrazu w ujęciu przyrodniczo-regionalnym oraz nawiązującej do wojewódzkich audytów krajobrazowych, jak też zmian w czasie różnych zjawisk, procesów, relacji człowiek-środowisko, dynamiki procesów związanych m.in. ze zdarzeniami ekstremalnymi i ich znaczenia dla społeczeństwa i gospodarki. Projekt ten jest także odpowiedzią na zalecenia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, przez co ma wymiar praktyczny.

Następnie pierwszą sesję tematyczną otworzyła dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ, prezentując syntetycznie dorobek polskich ośrodków badawczych w zakresie badań krajobrazowych. Kolejno skupiono się na uwarunkowaniach prawnych ochrony krajobrazu (dr hab. Maciej Nowak, prof. ZUT), edukacji krajobrazowej w szkołach jako kluczowego elementu budowania świadomości społecznej (prof. dr hab. Danuta Piróg), monitoringu krajobrazów Polski w kontekście zintegrowanego monitoringu środowiska (prof. dr hab. Andrzej Kostrzewski) oraz na bazie danych przestrzennych do badań współczesnych zmian krajobrazu (prof. dr hab. Jacek Kozak).

Sesja B, którą prowadził dr hab. Jarosław Balon, prof. UJ, obejmowała przegląd regionalny krajobrazów: od górskich po silnie zurbanizowane. Jako pierwszy zaprezentowano ukończony „subraport górski” (dr hab. Agnieszka Latocha-Wites, prof. UW). Kolejne prezentacje dotyczyły subraportów w trakcie opracowania (Wyżyny Polskie – dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ, w zastępstwie dr hab. Grzegorza Janickiego, prof. UMCS, Niż Polski – prof. dr hab. Andrzej Macias, Pojezierza – dr hab. Rafał Kot, prof. UMK, Pobrzeża – dr Sylwia Horska-Schwarz, miast i obszarów silnie zurbanizowanych – dr hab. Jarosław Balon, prof. UJ, w zastępstwie dr hab. Roberta Szmytkie, prof. UW).

Sesja C (relacje człowiek-krajobraz), prowadzona przez prof. dr hab. Przemysława Śleszyńskiego okazała się wyjątkowa ze względu na dużą liczbę nowych badań empirycznych (m.in. analizy zmian zaludnienia w mezoregionach fizyczno-geograficznych Polski z wykorzystaniem danych Global Human Settlement Layer czy badania społecznej percepcji krajobrazu przeprowadzone z udziałem 2233 studentów i 275 ekspertów – pracowników naukowych). Prezentacje dotyczyły krajobrazowych skutków zmian zaludnienia i osadnictwa (dr Paweł Sudra), przemysłu i energetyki (dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UE w Krakowie) i zagospodarowania infrastrukturalnego w krajobrazie (dr Piotr Gibas), relacji krajobrazu i transportu (dr hab. Arkadiusz Kołoś, prof. UJ), użytkowania rolniczego ziemi (prof. dr hab. Marcin Wójcik, dr Karolina Dmochowska), krajobrazu w badaniach nad turystyką i rekreacją (dr hab. Sylwia Kulczyk, prof. UW), społecznej percepcji (dr hab. Sebastian Bernat, prof. UMCS), fizjonomii i estetyki krajobrazu (dr hab. inż. Renata Giedych, prof. SGGW), inicjatyw prokrajobrazowych (dr hab. Maria Bednarek-Szczepańska, prof. IGiPZ PAN) oraz konfliktów krajobrazowych (dr hab. inż. arch. Anna Staniewska, prof. PK, dr Marcin Rechciński).

W sesji D, prowadzonej przez prof. dr hab. Zbigniew Zwolińskiego i dotyczącej ujęć specjalistycznych, w tym metodycznych, zaprezentowano m.in. pionierskie badania nad krajobrazami podwodnymi (Bałtyk – dr Radosław Wróblewski i zbiorniki śródlądowe – dr hab. inż. Piotr Dynowski) oraz podziemnymi (prof. dr hab. Zbigniew Zwoliński w zastępstwie dr Andrzeja Tyca). Zwrócono także uwagę na zamiany krajobrazu w ujęciu paleogeograficznym (dr hab. Dariusz Brykała, prof. IGiPZ PAN), zasoby

Otwarcie Konferencji – od lewej prof. dr hab. Zbigniew Zwoliński (Przewodniczący Komitetu Nauk Geograficznych PAN), prof. dr hab. Przemysław Śleszyński (Przewodniczący Zespołu ds. zmian krajobrazów KNG PAN, Przewodniczący Zespołu Koordynacyjnego Zielonej Księgi Krajobrazów Polski) (fot. Jarosław Balon)

Wystąpienie Minister Anny Ronikier-Dolańskiej, Zastępcy Dyrektora Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (fot. Tomasz Rachwał)

Wystąpienie prof. Andrzeja Richlinga pt. „Ekologia krajobrazu w Polsce i jej znaczenie dla rozwoju badań kompleksowych” (fot. Marek Więckowski)

węgla biocenotycznego w krajobrazach na przykładzie analizy wykonanej dla woj. warmińsko-mazurskiego (prof. dr hab. Jan M. Matuszkiewicz), krajobrazy geochemiczne (dr hab. Andrzej Harasimiuk w zastępstwie dr hab. Michała Woszczyka, prof. UAM) oraz świadczenia krajobrazowe (prof. dr hab. Marek Degórski). Zaprezentowano także subraporty dotyczące roli klimatu w zmianach krajobrazu (prof. dr hab. Joanna Wibig), bioklimatu typów krajobrazu w kontekście jego wpływu na zdrowie (mgr Kaja Czarnecka w zastępstwie dr hab. Magdaleny Kuchcik, prof. IGiPZ PAN), terapeutycznej roli krajobrazów leśnych (prof. dr hab. Emilia Janeczko) oraz trzech form ochrony krajobrazu: parków krajobrazowych (dr hab. inż. Piotr Krajewski, prof. UPWr), parków kulturowych (dr Paweł Krąż) i obszarów chronionego krajobrazu (dr Krzysztof Badora).

Bardzo ważną częścią spotkania były dyskusje, które toczyły się po każdej z sesji. Zaprezentowany materiał uznano za niezwykle wartościowy, oryginalny oraz różnorodny. Wymaga on w różnym stopniu ujednolicenia i doprecyzowania, m.in. w zakresie osiągnięć naukowych, luk badawczych, zjawisk ekstremalnych i kryzysów społeczno-gospodarczych, a także rekomendacji. Np. w koncepcji monitoringu krajobrazu, w której zaproponowano utworzenie sieci Obserwatoriów Krajobrazu opartej na dotychczasowych stacjach Zintegrowanego Monitoringu Środowiska Przyrodniczego, zgłoszono też potrzebę poszerzenia tego o monitoring całego kraju.

Ponadto uczestnicy postulowali uznanie krajobrazu za cel publiczny (dobro publiczne), co pozwoliłoby na skuteczniejszą ochronę prawną. Wybrzmiała też potrzeba przygotowania dwóch wersji publikacji: naukowej (np. w języku angielskim z zamiarem dotarcia do szerszego grona ekspertów) oraz popularnonaukowej (dla decydentów, samorządów i obywateli). W tym drugim przypadku szczególnie istotne jest uświadomienie, że ochrona krajobrazu służy nie tylko samej przyrodzie – nieożywionej i ożywionej oraz zachowaniu jej walorów, np. widokowych – ale jest ważna dla społeczeństwa. Podnosi dobrostan społeczeństwa, jakość życia, warunki aerasanitarne itp., ale także mierzalne wartości materialne, jak np. wartość nieruchomości. Sugerowano ponadto konieczność stworzenia ustawy o ochronie przestrzeni (geograficznej) Polski, która integrowałaby dotychczasowe, rozproszone i często niespójne formy ochrony (rezerваты, parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, Natura 2000, krajobrazy priorytetowe wg audytów wojewódzkich i in.).

Konferencja podkreśliła m.in. konieczność prowadzenia badań nad stabilnością i transformacją typów krajobrazów w czasie, potrzeby uwzględniania wyników badań percepcji i partycypacji społecznej w planowaniu przestrzennym, rozwoju kapitału społecznego poprzez edukację krajobrazową i budowanie świadomości wartości krajobrazu, wykorzystania nowych źródeł danych, włączenie oceny świadczeń krajobrazowych do praktyki zarządzania przestrzenią oraz konieczność reformy prawnej ochrony krajobrazów Polski w celu zwiększenia jej skuteczności. Ważna jest też otwartość na nowe pola badawcze (np. krajobrazy podwodne). Kluczowym wyzwaniem pozostaje także integracja badań interdyscyplinarnych oraz wdrożenie wyników audytów krajobrazowych do praktyki planistycznej gmin.

Szczególną rolę ma też do odegrania wspomniany monitoring krajobrazów poprzez m.in. planowaną krajową sieć Obserwatoriów Krajobrazu, a także inne pojawiające się koncepcje, jak lokalne (powiatowe) obserwatoria krajobrazu, czy zgłoszony na konferencji pomysł Banku Danych o Krajobrazach. Ta ostatnia idea miałaby na celu wypracowanie systemu gromadzenia, przetwarzania i udostępniania danych w hierarchicznie

zorganizowanych jednostkach przestrzennych, w oparciu o np. jednostki krajobrazowe wydzielane w audytach wojewódzkich (krajobrazy priorytetowe i pozostałe). Mogłoby to być jedną z ważnych podstaw informacyjnych do uruchomienia cyklicznych (np. co-roczych) raportów o stanie krajobrazu w Polsce.

Na koniec należy podkreślić, że organizacja konferencji była możliwa dzięki ogromnemu zaangażowaniu badaczy w projekt Zielonej Księgi Krajobrazów Polski oraz pozyskaniu finansowania z Polskiej Akademii Nauk (program „Otwarta nauka”). Inicjatywa Komitetu Nauk Geograficznych PAN zyskała uznanie i zaangażowanie w jej interdyscyplinarnej realizacji ponad 200 specjalistów z całej Polski (nie tylko geografów).

Ze względu na dużą objętość ukończonych już subraportów (często przekraczają 60 stron), projekt ZKKP ewoluuje z pojedynczej publikacji w serię wydawniczą, przy planowanym wsparciu finansowym ze środków publicznych. Zostaną również zorganizowane kolejne konferencje, w tym kończąca projekt, prawdopodobnie w perspektywie 2027-2028 r.

Sebastian Bernat, UMCS

Jarosław Balon, UJ

Zbigniew Zwoliński, UAM

Przemysław Śleszyński, IGiPZ PAN